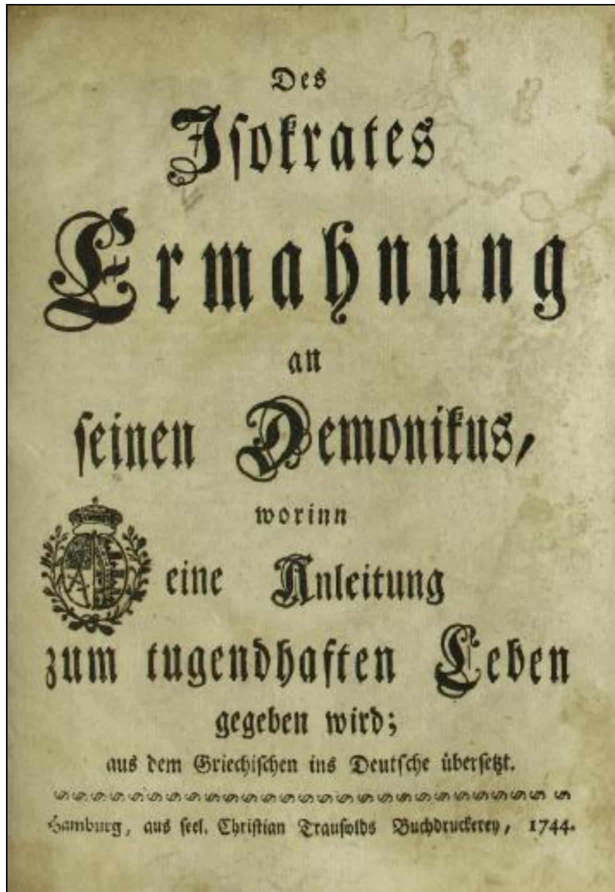

Des
Isokrates
Ermahnung
an
seinen Demonikus,
worinn
eine Anleitung
zum tugendhaften Leben
gegeben wird;
aus dem Griechischen ins Deutsche übersetzt.

Hamburg, aus seel. Christian Traufolds Buchdruckerey, 1744.

DES ISOKRATES ERMAHNUNG AN SEINEN DEMONIKUS

VERMANING VAN ISOCRATES AAN ZIJN DEMONICUS

1 7 4 4

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

11 mei 2020

INHOUDSOPGAVE

BRONVERMELDING

Hamburg, 1744

http://www.zvdd.de/dms/load/met/?PPN=urn%3Anbn%3Ade%3Absz%3A14-db-id3341111969

https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/20793/1/

Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden

HET OMSLAG

Vermaning
van Isocrates
aan
zijn Demonicus,
waarin
een aanwijzing
tot een deugdzaam leven
wordt gegeven;
vanuit het Grieks in het Duits vertaald

- -

Hamburg, uit de Boekdrukkerij van Christian Traufold zaliger,
1744.

INLEIDING VAN DE VERTALER

Isocrates, Grieks redenaar (436-338 v. Chr.), was een van de zogeheten tien Attische Redenaars. De tekst moge voor zichzelf spreken.

Ruud Muschter

Inhoud.

Het doel van dit boek is - zoals het uit het opschrift zelf tot genoegen blijkt -, de jonge gemoederen tot deugdzame handelingen op te monteren en te onderrichten, opdat zij hun leven niet slechts vrolijk en comfortabel, doch ook met eer en roem leiden. Op de ordening (die de auteur met ijver, wellicht vanwege de aangename voordracht, buiten beschouwing lijkt te hebben gelaten) en op de periodenwisseling (want deze kan hetzij uit vele verbindingen, of uit een veelvoudig verdeelde periode bestaan), moet men hier niet al te veel letten. De zinnen worden tezamen gedragen, weliswaar niet gans zonder opzet, doch niet met de opmerkzaamheid welke Cicero in zijn boek over de menselijke plichten, en Aristoteles in zijn verhandeling over de zeden in acht heeft genomen. Hier zijn niet steeds de grondslagen benoemd, aangezien deze leermethode meer uit vertellen dan uit bewijzen bestaat, doch daar waar ze hem bij het denken en schrijven zijn ingevallen, heeft Isocrates ze naar eigen believen en goeddunken bijgebracht, of er nu een uitleg, of een sierraad der woorden nodig kan zijn geweest. De delen zelf zijn: de aanloop, de verhandeling over de zeden, en het besluit. De leerstellingen echter zijn allersierlijkst bij de zinnen der vermaning ingeschakeld.

Hieronymus Wolf.

DE TEKST

Mijn beste Demonicus!

Men zal weliswaar een merkbare verscheidenheid onder de gemoedsneigingen van een verfijnd en nietswaardige mens aantreffen, doch de grootste valt wel bij de menselijke omgang aan te treffen. Laatstgenoemde soort acht slechts de vriend zolang hij aanwezig is, terwijl de eerste ook zijn afwezige vriend uiterst liefheeft. Bovendien moet de vriendschap der nietswaardigen in een mum van tijd op niets uitlopen, terwijl integendeel de vriendschap onder goedaardigen tot in alle eeuwigheid zal duren. Vandaar dat ik het voor juist houd, dat iedereen die naar roem streeft en zich door onderricht van nuttige wetenschappen daartoe voordien geschikt maakt, de goedaardigen, en geenszins de nietswaardigen tracht na te doen.

Daarom heb ik u dit geschrift, als een geschenk, toegestuurd, tot onderpand van de onder ons verwijlende liefde, en tot teken van een vertrouwde omgang die ik met Hipponicus heb gehad. Want het is passend dat kinderen niet slechts de goederen, doch ook de vrienden van hun vaders erven. Het noodlot schijnt ons zelf hierin de hand te bieden, en de huidige tijd schijnt hiertoe eveneens geschikt te zijn. Gij oefent u in de wetenschappen; ik evenwel geef anderen daartoe aanleiding. Gij doet moeite om de adel der ware wijsheid te verkrijgen; ik echter doe moeite, de adel der ware wijsheid te onderbouwen. Diegenen dus, die aan hun vrienden vermaningen en aanwijzingen schrijven, ondernemen iets goeds. Ondertussen zijn zij toch nog niet met het hoge van de wijsheid bezig. Diegenen echter, die jongelieden voorstellen doen, niet hoe zij in hun gesprekken de redenaarskunst aanbrengen, doch hoe zij zich moeten betonen om hun aangeboren aandrift ten goede door vlijt en fatsoenlijke zeden aan den dag te leggen, maken zich bij hun toehoorders beter verdienstelijk, en weliswaar zoveel te meer, daar eerstge-

noemden hun onderricht slechts op de rede richten; laatstgenoemden evenwel tevens het doel daarvan weten te ordenen. Wij willen derhalve geen redenaarskunsten gebruiken, doch een vermaning tot de deugd schrijven, en u een raad mededelen waarnaar jongelieden moeten streven; wat zij vermijden moeten; met wat voor lieden zij moeten omgaan, en hoe het met de inrichting van hun levenskunst zelf gesteld moet zijn. Slechts diegenen kunnen zich verheugen in het bezit van de ware deugd, die hun leven aldus leiden. Er is ook niets voortreffelijkers, noch duurzamers, dan dit bezit. Schoonheid wordt hetzij door de lengte der tijd of door ziekte vernietigd. Rijkdom dient er meer toe om slechtheid uit te oefenen, dan om een rechtschapen leven te voeren. Daardoor wordt luiheid bevorderd en wordt de jeugd tot genoegen[1] gestimuleerd. Sterkte met verstandigheid kunnen weliswaar nuttig worden. Zonder verstandigheid evenwel, zijn ook de grootste goederen schadelijk. Ze kunnen bij de lichaamsoefeningen sierlijkheid geven, maar intussen remmen ze de ontwikkelingen der zielen. Heeft evenwel de deugd eenmaal in de gemoederen een diepe en onbeschadigde wortel geschoten, dan heeft hij op zich het vermogen om tot in de late ouderdom te blijven. Weliswaar wordt hij door rijkdom machtiger en door een edele geboorte nuttiger. Wat anderen onmogelijk is, dat maakt hij mogelijk. Wat voor de meesten vreselijk wordt, daarbij blijft hij van een vertroostende moed. Hij houdt de luiheid voor schandelijk, de arbeid echter voor lofwaardig. Gij zult dit alles gemakkelijk aan de heldendaden van Hercules en Theseus kunnen bemerken. Zo deugdzaam zijn hun ondernemingen geweest, dat geen enkele tijd datgene wat zij verricht hebben, kan verduisteren. Zo moet ge u ook het nastrevenswaardige voorbeeld van uw vader herinneren, aangezien ge daaraan een oorspronkelijk en opbouwend bewijs hebt van datgene wat ik met u bespreek. Want hij besloot zijn leven onder een niet-aflatende beoefening van de deugd en werd daar nimmer moe onder. Hij oefende weliswaar

[1] “Wollust”.

het lichaam door arbeid, doch zijn ziel verdroeg alle gevaar. Hij beminde de rijkdom niet met hebzucht, doch maakte gebruik van de tegenwoordige goederen als een sterfelijke mens, en zorgde voor het overige als een onsterfelijke. Hij leefde niet op een verdorven wijze, doch sloeg acht op de welstand. Hij was net zo grootmoedig als hij tegen zijn vrienden goedig was. Hij schatte diegenen die zich bij hem verdienstelijk hadden gemaakt, hoger dan diegenen die hem eenvoudigweg verwant waren. Want hij hield het ervoor, dat de natuur, de levenskunst en toeschietelijkheid in de vriendschap een sterkere invloed hadden dan wet, geslacht en verwantschap. Wanneer echter zouden wij er gereed mee zijn, wanneer wij al zijn loffelijke handelingen zouden vertellen? Wat daarvan omstandiger te zeggen is, zullen wij naar een gelegener tijdstip verschuiven. Want een silhouet heb ik van de gemoedsneiging van Hipponicus reeds ontworpen, op grond waarvan gij dus zijn leven, als naar een voorbeeld, moet inrichten. Zijn presentatie moet voor u een wet zijn, doch gij zult er bekwaam door worden om de deugden van uw vader ten zeerste na te bootsen. Is het niet schandelijk, dat terwijl de schilders het goede van de dieren in hun schilderijen kunnen nabootsen, de kinderen niet het loffelijke van hun ouders willen nabootsen? Kunt gij geloven dat een vechter vooraf weet hoe hij zijn tegenstander moet volgen? Doch gij kunt vooraf weten hoe ge de levenswijze van uw vader moet navolgen. Het is onmogelijk dat iemand zo kan denken, die niet dikwijls goede leringen heeft opgedaan. De natuur zelf wil het zo, dat het lichaam door passende arbeid, doch de ziel door verstandige leringen gevoed wordt. Derhalve wil ik proberen u gevoeglijk een aanleiding te geven waardoor gij, naar mijn mening, de deugd volkomen kunt bereiken en bij andere mensen een goede reputatie kunt verkrijgen.

Weer voor alles eerbiedig jegens de goden, doch niet slechts doordat gij offert, doch ook doordat gij uw eed houdt. Het eerste bewijst de overvloed aan goederen, doch het laatste is een

onbedrieglijk teken van de ware vroomheid. Eer weliswaar altijd de godheid, doch met name wanneer de stad het beveelt. Gij verkrijgt daardoor tweeërlei dingen. Ten eerste dat gij de goden dient. Ten tweede dat ge u naar de wetten voegt.

Gedraag u zo jegens de ouders, als uw kinderen zich ooit jegens u zouden moeten opstellen.

Oefen uw lichaam in het worstelen, doch niet slechts omwille van de sterkte, doch aangezien het bevorderlijk is voor de gezondheid. Wanneer gij stopt met werken, terwijl gij nog kunt werken, dan verkrijgt ge die.

Ge moet net zomin een onmatig lachen beminnen, als dat ge een brutaal geklets zoudt billijken. Zo dwaas als het lachen is, zo onzinnig is ook het geklets.

Het is iets schandelijks in zoverre het bewerkstelligd wordt. En het is ook onredelijk wanneer men er slechts over spreekt.

Wen u geen duistere en verwarde gezichtsuitdrukkingen aan, doch zie er verstandig uit. De eerste getuigen van trots; het laatstgenoemde echter is een kenteken van uw verstandigheid.

Tracht er vooral naar, dat bij u een liefde tot welstand zichtbaar is, tot bescheidenheid[2], tot rechtschapen wandel en tot matiging. Want al deze eigenschappen zijn vooral voor jonge lieden passend.

Doe nimmer iets slechts in de hoop dat het verborgen zal blijven. Weten anderen het niet meteen, dan weet gij het toch zelf het beste.

---

[2] “Schamhaftigkeit”. Feitelijk dus ‘beschaamdheid’.

Vrees God! Eer de ouders! Wees bescheiden jegens vrienden en leef overeenkomstig de wetten!

Wend genoeglijkheden aan wanneer ze toelaatbaar zijn. Want het genoegen is, wanneer het met fatsoenlijkheid verbonden wordt, zeker goed. Zonder deze evenwel wordt het het allerakeligste.

Doe moeite om de kwaadsprekerijen te ontlopen, al zijn ze ongegrond. Want al kennen velen niet de waarheid, toch richten zij zich naar wat er algemeen gezegd wordt.

Verricht alle dingen zo, als zou iedereen er vanaf weten. Want al zoudt ge ze ook heden verbergen, dan zou de komende dag ze best wel kunnen openbaren.

Men zal u bijzonder roemen, wanneer ge zelf niet doet waarvoor gij anderen gispt.

Wanneer ge geneigd zijt onderwijs te vatten, zult ge veel leren.

Overleg en behartig zoals het u geleerd is. Wat gij echter nog niet geleerd hebt, probeer dat te leren. Zo is het ook schandelijk wanneer men iets nuttig heeft gehoord en dat niet wil leren. Alsof men van vrienden het goede niet zou aannemen dat zij u aanboden.

Gebruik uw ledige uren om begerig iets verstandigs te horen. Dan zult gij datgene wat anderen met moeite geleerd hebben, spelend vatten. Wees ervan verzekerd, dat veelvuldig en verstandig leren met geen van de wereldse goederen valt te vergelijken. Hoe snel vergaan die niet? Terwijl de eerstgenoemde bestendig duren. Van alle goederen is alleen de wijsheid onvergankelijk. Laat u niet mismoedigen om een lange reis te ondernemen naar mensen van wie gij vermoedelijk iets

nuttigs kunt leren. Zou het niet schandelijk zijn, wanneer jonge lieden zouden weigeren om te land een reis te ondernemen om hun verstand te verhelderen, terwijl de handelslieden ook de zee niet schuwen om hun tijdelijke goederen te vermeerderen?

In de omgang beijver u in aangename zeden, en in het spreken wees voorkomend. Men noemt zeden aangenaam, wanneer men met eenieder vriendelijk spreekt. En wanneer men zich matig betoont in zijn spreken, is men voorkomend. Bewijs u goedgunstig jegens allen, doch aan de redelijksten moogt ge u toevertrouwen. Op die wijze zult gij bij de eersten niet gehaat zijn, net zoals gij daardoor door laatstgenoemden als een vriend zult worden aangenomen. Maak geen gebruik van vergezochte omhalen wanneer ge tot hen spreekt, en spreek niet steeds over één kwestie. Ieder ding heeft zijn maat!

Leg uw lichaam vrijwillig ondernomen arbeid op, dan kunt het ook de noodwendige verrichten.

Gewinzucht, toorn, genoegen[3] en gram kunnen zich van de ziel meester maken. Doch zou dit niet schandelijk zijn? Streef er derhalve naar, ze te bedwingen. Dit zult ge kunnen wanneer gij dat als gewin beschouwt, waardoor ge een goede naam, doch niet waardoor gij rijkdommen verkrijgt. Heb in de toorn jegens uw beledigers een dusdanige gemoedsgesteldheid als ge u dit zelf wenst wanneer gij anderen beledigd hebt. Bij genoegens bedenk, dat gij het voor afkeurenswaardig houdt dat knechten bevelen. Dan moet ge ook niet zelf aan de genoegens dienstbaar zijn. In gram zie het ongeluk van anderen aan, en herinner u, dat gijzelf ook een mens zijt.

Sla meer acht op uw woorden, dan op uw schatkist. Want een rechtschapen man houdt zich net zozeer aan zijn toezegging, als wanneer hij die door een eed bekrachtigd zou hebben.

---

[3] “Wollust”.

Weet dat het redelijk is om de boosaardigen niet te geloven, net zoals het redelijk is om degenen die redelijk gezind zijn, te vertrouwen.

Openbaar aan niemand iets van de dingen die verzwegen moeten blijven, wanneer maar het zwijgen voor beide partijen, te weten hij die spreekt en hij die toehoort, gunstig is.

Om twee redenen leg de verlangde eed af. Ten eerste, opdat ge uzelf van verdenking bevrijdt. Ten tweede, opdat ge uw vriend van het gevaar bevrijdt. Vanwege tijdelijke goederen moet ge God niet tot getuige roepen, ook wanneer ge met een goed geweten zoudt kunnen zweren. Er zouden namelijk anderen kunnen opmerken dat ge hetzij vals zweert, of dat ge hebzuchtig zijt.

Sluit met niemand vriendschap, wanneer gij niet vooraf goed hebt onderzocht hoe hij met zijn eerste vrienden is omgegaan. Geloof slechts, dat hij zich net zo jegens u, als jegens hen zal betonen. Wees langzaam bij het kiezen van een vriend. Hebt ge het echter gedaan, tracht hem dan te behouden. Het is net zo schandelijk om in het geheel geen vriend te hebben, als om nu eens deze, dan weer die tot vriend te kiezen. Ge moet u inspannen om uw vrienden nauwkeurig te kennen, doch het moet geschieden zonder dat ge hun schade toevoegt. Ge zult dit doen, wanneer ge u opstelt alsof ge dat nodig zoudt hebben, terwijl ge het toch niet nodig hebt. Verlang bij het spreken van anderen zwijgzaamheid. Houden zij hun belofte niet, dan zult gij toch zonder schade blijven. Intussen hebt ge echter een betere kennis van hun gemoedsneiging verkregen. Leer hoe uw vrienden zich bewijzen, zowel wanneer zijzelf ongelukkig zijn, als ook wanneer ge met hen eenzelfde noodlot moet verdragen. Want zoals men het goud in het vuur onderkent, zo wordt een vriend in ongelukkige situaties onderkend. Wacht niet net zo-

lang tot uw vrienden u vragen, wanneer gij nog van hun omgangsrecht wilt genieten, doch kom hun door eigen aandrang te rechter tijd te hulp. Het is net zo schandelijk dat men door boosheid der vijanden wordt overwonnen, als dat men het zich door[4] weldaden eerder laat doen door de vrienden. Houd van uw vrienden niet slechts diegenen hoog, die bij uw ongeluk hun medeleven betuigen, doch ook degenen die bij uw geluk niet scheel van afgunst zijn. Er zijn velen, die met de ongelukkige toestand van hun vrienden medelijden hebben, doch gaat het hun goed, dan benijden ze hen. Vermeld uw afwezige vrienden bij de aanwezige. Dan lijkt het erop[5], dat gij laatstgenoemden net zo zoudt achten wanneer zij afwezig zouden zijn.

Uw kleding moet op zich netjes zijn. Het moet echter geen nageaapte en smakeloze netheid zijn. Het eerste brengt de welstand met zich mede; het laatste evenwel is dwaas.

Bemin van tijdelijke goederen het matige gebruik en niet de overvloed. Hoon diegenen, die hun rijkdom angstig bezitten, want zij weten de goederen niet te gebruiken. Zij zijn haast net zo ingesteld als iemand die een fraai paard heeft getemd, doch het niet kan berijden. Streef ernaar, de rijkdom zo aan te wenden, dat deze tot genoegen en tot nut dient. Degenen die hem tot genoegen hebben, genieten hem. Degenen echter die hem ten nutte gebruiken, bezitten hem. Twee redenen kunnen u bewegen om op rijkdommen acht te slaan. Hetzij dat gij er een grote schuld mede betaalt, of ook, dat gij een goede vriend daarmede kunt helpen. Bemin voor het overige de rijkdom geenszins onstuimig, doch met een matiging. Vergenoeg u weliswaar met het huidige, doch zoek het betere.

---

[4] “durch”. Onduidelijk. Mogelijk is bedoeld: ‘vanwege’.

[5] “sonst möchte es scheinen”, dus ‘anders zou het erop lijken’. Onduidelijk, het tegendeel lijkt bedoeld te zijn.

Verwijt niemand zijn ellende, want het noodlot kan allen treffen. En wie weet hoe de toekomst eruitziet?

Doe goed aan de rechtschapenen, want de verplichtende dank van een rechtschapen man is een edele schat. Wanneer gij boosaardigen iets goeds bewijst, is het net alsof gij vreemde honden voert. Zij blaffen zowel tegen degenen die hun wat geven, als tegen diegenen die hen gewoonlijk uitstoten. Boosaardigen trachten zowel diegene te belasteren die hun goed doet, als diegene die hun schadelijk is.

Haat de vleier net zozeer als de bedrieger, want beiden zijn hem die hun geloof schenkt, ontrouw. Zijn uw vrienden u in slechte dingen ter wille, dan zullen zij u bij verbeterde omstandigheden niet minder ten dienste zijn.

Wees in de omgang met anderen mededeelzaam en beslist niet hovaardig. Want ook de knechten laten zich niet gaarne verachten. Zou er een mens zijn, voor wie een vriendelijke omgang niet aangenaam is? Gij echter zult in de omgang vriendelijk zijn, wanneer ge noch ruzieachtig, noch steeds ontevreden en korzelig zijt; en wanneer gij bovendien niet in alle dingen gelijk wilt hebben, en niet door hardnekkige tegenspraak anderen tot toorn stimuleert; en ook wanneer gij meent dat zij ten onrechte vertoornd waren, doch wanneer ge stilzwijgt wanneer ze hun zegje gedaan hebben, en ge zodra ze opgehouden zijn, het hun verwijt. Wees bij vrolijke voorvallen geen zuurpruim, en geef bij ernstige dingen geen gelegenheid tot lachen. Wie het moment niet weet te onderscheiden, is steeds een last! Wees niet ondankbaar bij weldaden. Hoevelen schieten hier niet tekort? Zij bedanken weliswaar, doch wanneer zij hun vrienden werkelijk ter wille zouden moeten zijn, zoeken zij uitvluchten. Klaag niet gemakkelijk iemand aan, want het bewijs is moeilijk. Wijs iemand ook niet gaarne terecht, want het getuigt van een egoïstische en schadelijke partijdigheid.

Mijd in het bijzonder alle gelagen waar men zich inpraat dat zuipen een heldendaad is. Mochten de omstandigheden het echter willen dat gij er niet omheen kunt, ga dan weg voordat gij gans dronken zijt. Want wanneer de ziel door de wijn verdoofd is, wordt ze gelijk een wagen waar de voerman vanaf is geworpen, en die over berg en dal zonder onderscheid wordt voortgescheurd. Zo kan ook de ziel zich menigvuldig vergissen wanneer het verstand verdorven wordt.

Met verheven ziel denk aan de onsterfelijkheid, en maak gebruik van het vergankelijke met matiging.

Geloof dat onderricht, in vergelijking met onwetendheid, een goed is dat zoveel edeler is, dan het kwade voor wie het beoefent een gewin is. De onwetendheid straft daarenboven nog haar eigen heer, want zo vaak men zich in woorden heeft laten gaan, zo vaak zal de straf zichzelf in de handelingen te kennen geven.

Spreek over degenen die gij u tot vrienden wilt maken, voordien goede woorden tot hen die het hun verder kunnen doorvertellen. Anderen loven, maakt vrienden, zoals wie anderen belastert, vijanden teweegbrengt.

Wanneer ge een aanslag van plan zijt, vraag u dan af, of hij ook in de toekomst nog de toets kan doorstaan, in zoverre gij hem volvoert. Het duistere wordt door het licht het beste onderscheiden. Wanneer gij bij uzelf beraadslaagt, ga dan langzaam te werk. Doch hebt ge een besluit genomen, volvoer het dan spoedig. Weet, dat voornamelijk het geluk bij God, doch de aanwending daarvan bij ons mensen ligt. Wanneer gij over schaamtevolle dingen met uw vrienden moet spreken, gebruik dan dusdanig woorden alsof het u niet interesseert. Ge zult daardoor anderen leren kennen en uzelf niet verdacht maken.

Wanneer gij bij uw eigen aangelegenheden iemand anders wilt raadplegen, onderzoek dan vooraf, hoe hij op zichzelf heeft toegezien. Want wie voor zichzelf weinig zorg draagt, die zal voor anderen gewis nog minder zorg dragen. Ge zult hiertoe met name worden gedreven, wanneer ge het onaangename gevolg zult overwegen dat uit onbedachtzaamheid voorkomt. Nimmer hebben wij meer achting voor de gezondheid, dan wanneer wij ons wederzijdse ellende weten te herinneren.

Doe moeite om het verlangen der koningen na te leven, en maak u niet meester van hun neigingen. Men zou menen dat ge die goedkeurt en nabootst. Bij het gepeupel zal daardoor uw aanzien groeien, en ook bij de koningen zult ge u in stevigere gunst plaatsen. Tracht dus ook hun verordeningen na te leven, en weet, dat hun gewoonte de strengste wet is. Want zoals men bij burgers burgerlijk moet leven, zo moet men in een monarchale staat de koning trachten te vereren.

Staat ge in aanzien binnen de overheid, duld dan geen booswicht om u heen. Want hetgeen hij aan slechtheid begaat, wordt aan u toegeschreven. Openbare bestuurlijkheden moet ge niet neerleggen wanneer gij vermogender, doch wanneer gij roemvoller zult zijn.[6] Want wanneer de gewone mensen u loven, is dat belangrijker dan alle rijkdom. Ondersteun noch een boevenstreek, noch help er zelf aan mee. Men zou menen, dat gij zelf doet wat gij door anderen laat geschieden.

Wees erop bedacht, hoe ge uw stand kunt verbeteren, doch leer u ook in andere omstandigheden te schikken, en bewijs uw liefde tot rechtvaardigheid. Niet omdat ge niet anders kunt, doch omdat gijzelf zin hebt in redelijkheid.

Wees bij uw rechtvaardigheid liever arm, dan rijk bij uw rechtvaardigheid. Hoe groot is hier niet het onderscheid? De

[6] Onduidelijk.

rijkdom vergaat met dit leven. De rechtvaardigheid echter blijft ook nog in de dood roemvol. Rijkdom treft men ook aan bij boosaardigen. Doch dat bij hen ook rechtvaardigheid te vinden zou zijn, is gewoonweg onmogelijk. Mijd degene die onrechtvaardig en gewinzuchtig is. Wie echter omwille van zijn rechtvaardigheid moet lijden, moet ge beschutten. Ook al liggen de rechtvaardigen niet voor op de onrechtvaardigen, zo hebben zij toch het vooruitzicht te hopen op iets beters.

Draag voor al uw levensomstandigheden zorg, doch bekommer u er het allermeeste om, dat gijzelf verstandig handelt. Het grote ontstaat uit het kleine, en de edele ziel woont in het menselijk lichaam.

Wen uw lichaam aan arbeid, doch monter de ziel op tot wijsheid. Door het eerste kunt ge verkrijgen hetgeen ge van plan zijt, doch door het laatste leert ge allereerst onderkennen wat gunstig voor u is.

Alles wat ge wilt zeggen, moet ge vooraf goed afwegen. Velen spreken voordat zij denken.

Vermoed niets bestendigs in menselijke aangelegenheden. Dan zult het in het geluk noch te blij, noch in het ongeluk te treurig zijn.

Tweeërlei dingen moeten u gelegenheid geven tot spreken. Hetzij spreek over de dingen waarvan gij veel afweet; of over die welke door de omstandigheden vereist lijken te zijn. Hierin alleen is het nuttiger om te spreken dan te zwijgen. In het overige echter is het beter dat gij zwijgt, dan spreekt.

Ge kunt u best verheugen wanneer u iets goeds overkomt, en ge moogt ook best bedroefd zijn wanneer u iets akeligs overkomt. Doch laat dit aan anderen niet al te zeer merken. Zou het niet

smakeloos zijn de goederen thuis te bewaren, en de hartstochten in het zicht te leggen?

Schuw boosaardige critici meer dan een gevaar. Want men moet zowel bij kwaden het einde van het leven, als bij rechtschapenen de oneer van hen vrezen. Streef ernaar gerust te leven. Mocht u echter ooit gevaar lopen, doe dan zoals in de oorlog, en probeer er met eer uit te komen door de schande te ontgaan. Het is weliswaar nu eenmaal de conclusie dat allen moeten sterven; doch roemvol sterven, is door de natuur slechts aan de rechtschapenen voorbehouden.

Ge moet u niet verwonderen dat veel van hetgeen gezegd is, niet voor uw jaren geschikt is. Ik heb dit heel goed geweten. Doch juist daarom heb ik het zo opgesteld, dat ik u thans door een welgemeende raad opmontere en op het gunstige tijdstip een onbedrieglijke aanwijzing achterlate. Het nut hiervan zult gij gemakkelijk inzien, ook al zal een vermaning ten goede doorgaans bezwaarlijk aangenaam zijn. Ik heb het voor nodig gehouden, niets van datgene te laten passeren wat, naar mijn mening, u aan te raden was, en wel zo, dat ge het niet nodig zoudt hebben om het overige ergens anders te zoeken, doch het als uit uw eigen vat zoudt nemen. Hoezeer zou ik God te danken hebben, wanneer ik in de goede mening die ik van u gevat heb, mij niet vergist heb. Er zijn weliswaar velen te vinden die degenen na-apen die liever willen wat het verhemelte genoegen doet, dan wat voor de gezondheid dienstbaar is. Zij sluiten liever met diegenen vriendschap die zich net zoals zijzelf vergalopperen, dan met degenen die hen daarvan proberen af te brengen. Van u echter geloof ik, dat gij van deze dingen het tegendeel onderkend hebt. Ik zie hier aanleiding toe, wanneer ik uw ijverige inspanning bij het aanleren van de overige kunsten in overweging neem. Want wie er zelf naar streeft om het beste te doen, van zo iemand kan men vermoeden dat hij ook de vermaning van anderen tot deugd zal aannemen.

En wanneer gij onderkend zult hebben dat het ware genoegen alleen uit deugdzame dingen voortvloeit, zult gij inzonderheid worden aangedreven om die lief te hebben. Want doordat men luiheid en gulzigheid aanhangt, zal zich ogenblikkelijk bij dit genoegen het daarmede verbonden ongenoegen voordoen. Doch het streven naar deugd en de inspanning om de levenskunst verstandig in te richten, beloont met een edel en onwankelbaar genoegen. Het eerste geeft weliswaar ook genoegen, aanvankelijk, doch er volgt pijn op. Alleen bij het laatstgenoemde kan men na ongenoegen ware vreugde genieten. In alles echter moet men niet op de aanvang letten, doch bedenken wat die voor een afloop zal nemen. Want in beschouwing van het leven doet men het meeste niet zelf omwille van iets, doch men spant zich in vanwege hetgeen erop volgt. Overweeg slechts hoe nietswaardigen hun ondernemingen gemakkelijk verrichten, aangezien zij hun leven reeds zo ingericht hebben. Overweeg echter ook, dat rechtschapenen de beoefening der deugd niet kunnen nalaten, aangezien zij niet door velen gegispt willen worden. Want niet slechts diegenen die zich misdragen, zijn bij allen gehaat, doch ook diegenen die uitkramen dat zij vroom zijn, doch het in werkelijkheid niet zijn. Dit is ook gans logisch! Want verafschuwen wij reeds diegenen die in hun spreken slechts leugenachtig zijn, hoeveel meer moeten wij diegenen als aartsbooswichten beschouwen die bewijzen dat zij in hun ganse leven veel erger zijn? Zouden wij onrecht doen, wanneer wij over hen zouden denken dat zij niet slechts jegens zichzelf zondigden, doch aan hun eigen welzijn zelf tot verraders werden? Hierdoor zijn hun goederen, eer en vreugde ter hand gesteld, doch zij hebben zichzelf onwaardig gemaakt voor dergelijke geluksgoederen. Wanneer het een sterfelijke veroorloofd ware om het einddoel der goden te onderzoeken, dan zou ik weten dat zij aan hun lievelingen merkbaar getoond zouden hebben, hoe zij jegens slechte en goede mensen gezind waren. Want toen Jupiter Hercules en Tantalus verwekte, zoals de

fabels dit melden en velen dit accepteren, begiftigde hij eerstgenoemde wegens diens deugd met onsterfelijkheid, zoals hij laatstgenoemde wegens zijn slechtheid met velerlei plagen bezocht. Zij die zich zulke voorbeelden voorstellen, moeten noodzakelijk tot liefde voor het goede gestimuleerd worden. Men mag niet bij hetgeen wij hierover gezegd hebben, slechts blijven staan, doch men moet ook het goede en nuttige van de dichters en andere filosofen, zoals zij het gepresenteerd hebben, trachten te leren en te kennen. Wij worden dit aan de bijen gewaar. Ze gaan op alle gewassen zitten en zuigen daaruit wat voor hen nuttig is. Zo moeten ook diegenen die leergierig zijn, nimmer onervaren zijn, doch steeds overal vandaan datgene wat nuttig voor hen is, bijeenlezen. Men zal bovendien, ook bij deze zorgvuldigheid, genoeg te doen hebben opdat men de natuurlijke vergrijpen indamt.

